

LUNDS
UNIVERSITET

Socialhögskolan

Mobbning i barndomen och psykisk ohälsa i vuxenlivet

- en kvalitativ studie om professionellas tankar och arbetsformer

Författare: Havva Demir

Kandidatuppsats (SOPA63)

VT2022

Handledare: Teres Hjärpe

Antal ord: 11 581

Abstract

The purpose of this study was to investigate how social work professional's reason about the ways in which childhood bullying have implications for mental health in adult life and how this reasoning is reflected in their work practice. It is a qualitative study conducted through five interviews. Their experience was essential for the purpose of the study. The theoretical framework used in the analysis can be summarized as the individual-psychological, the interactionist and the group dynamic perspectives on reasons for and ways out of bullying problematics. The analysis revealed how these perspectives vary between professionals from different organisations: psychiatry, school and NGOs. The professionals' statements reflected a few prior research studies in being certain that childhood bullying can result in mental illnesses if it goes untreated. The varying perspectives on the reasons for and ways out of bullying were also reflected in different working methods; from individualized psychiatric treatment, mainly in psychiatry, to group-oriented anti-bullying methods, mainly at school. Another result of this study showed a lack of resources in the work against bullying in school and cooperative challenges between school, psychiatry and other organizations.

Nyckelord

Mobbning, psykisk ohälsa, professionellas arbetsmetoder

Förord

Idén till denna undersökning uppstod under min VFU på Fontänhuset som är en mötesplats för människor som har eller haft kontakt med psykiatri. Under min tid på Fontänhuset kom jag nära många av besökarna som gärna delade med sig av sina liv och upplevelser. En av medlemmarna, som Fontänhusets besökare kallas, skrev en gång en artikel i det gemensamma medlemsbladet om sin barndom som präglades av mobbning och trakasserier och som än idag beskrivs ligga till grund för hennes dåliga mående. När denna artikel trycktes blev det ett flitigt samtalsämne i huset. Fler och fler berättade om sina upplevelser om mobbning och om hur det orsakat livslång ängslan, ångest och vidare till olika former av psykisk ohälsa. Upplevelsen gav upphov till min uppsatsidé. Det blev intressant att undersöka hur denna koppling beskrivs av de professionella som arbetar med psykiskt utsatta personer.

Ett stort tack går till alla medlemmar som inspirerade till idén och som dagligen utgör inspiration i sin kamp mot psykisk ohälsa. Ett ännu större tack går till de behandlare som ställde upp på intervjun och som förändrar världen genom sitt yrke. Min handledare, Teres Hjärpe, är jag evigt tacksam för. Utan hennes stöttning och handledning hade jag aldrig nått mitt mål med uppsatsen. Och ytterligare tack till mina opponenter samt examinator för deras konstruktiva kritik och synpunkter.

Havva Demir

Innehållsförteckning

1. INLEDNING.....	5
1.1 PROBLEMFÖRMULERING.....	5
1.2 SYFTE.....	6
1.3 FRÅGESTÄLLNINGAR	7
1.4 CENTRALA BEGREPP	7
2. METOD.....	8
2.1 METODOLOGISKA ÖVERVÄGANDEN	8
2.2 TILLVÄGAGÅNGSSÄTT	8
<i>Urval och bortfall.....</i>	<i>9</i>
<i>Genomförande av intervjuer.....</i>	<i>9</i>
<i>Bearbetning och analys.....</i>	<i>10</i>
2.3 ETISKA ÖVERVÄGANDEN.....	10
2.4 VALIDITET OCH RELIABILITET	12
2.5 DISKUSSION AV ALTERNATIV METOD	13
3. TIDIGARE FORSKNING	13
3.1 ARBETSMETODER MOT MOBBNING I SKOLAN	13
4. TEORI.....	16
4.1 INDIVIDUALPSYKOLOGISKA PERSPEKTIV	17
4.2 INTERAKTIONISTISKA OCH GRUPPDYNAMISKA PERSPEKTIV:	19
5. RESULTAT OCH ANALYS	20
5.1 TEMA 1: DE PROFESSIONELLAS TANKAR OM SAMBANDET	20
5.2 TEMA 2: HUR PERSPEKTIV PÅ MOBBING TAR SIG UTTRYCK I KONKRET ARBETE.....	23
5.3 TEMA 3: UTMANINGAR OCH DILEMMAN	25
6. SLUTDISKUSSION	29
7. KÄLLFÖRTECKNING	32

1. Inledning

1.1 Problemformulering

Mobbning är ett ämne som ständigt diskuteras i sociala som politiska sammanhang. Dess utbreddhet och förödande konsekvenser gör det aktuellt för skolor som beteendevetare att vilja förstå mekanismerna bakom mobbningen. Det vore en underdrift att säga att mobbning är ett av vår tids största prövningar. Varje dag mobbas fler än 50 000 barn i Sverige, i genomsnitt två barn i varje klass. Varje år begår i genomsnitt 45 barn självmord, vilket motsvarar ca två barn i veckan. Omfånget av problemet, inte minst i relation till de konsekvenser det kan leda till, gör det av vikt att undersöka vilken påverkan mobbning har på människor som är drabbade av det (Fahlen & Sandström, 2017).

Bland pionjärerna inom den svenska forskningen för mobbning finner man psykologen Dan Åke Olweus med sitt verk *Hackkycklingar och översittare* (1973). Olweus öppnade upp intresset för mobbning i forsknings-sammanhang och hans verk banade vägen fortsatta forskningsstudier. Ungefär ett decennium efter hans verk släpptes fick skolor påtryckningar för att arbeta aktivt och förebyggande mot mobbning. Forskningen om mobbning har sedan utvecklats och blivit allt mer nyanserad.

I en studie med titeln *Bullying at school – an indicator of adolescents at risk for mental disorder* undersökte Kaltiala-Heino m.fl. (2000) sambandet mellan psykisk ohälsa och mobbning bland finska tonåringar i skolan. Över 25,000 elever utgjorde grunden för studien genom deltagandet i skolans hälsoenkät. Resultaten påvisade att mobbningsoffer i stor grad upplevde ångest, depression eller psykosomatiska symptom. I samma undersökning visade det sig att mobbarna upplevde psykisk ohälsa i samma grad som deras mobboffer, med skillnaden att missbruk av alkohol eller droger var mycket vanligare bland utövarna. Författarna till studien betonar i sin slutsats att deras forskning är i behov av uppföljning med vidare studier i frågan.

Forskaren Hans Leyman (1986:16ff se Skolverket 2002) har studerat hur mobboffer påverkas av erfarenheten att utsättas och kränkas. Kort sagt menade han att mobboffer i stor utsträckning upplevde dålig självkänsla med konsekvensen att offret blev självkritisk. Vidare påstår Leyman att mobbningens effekter är bland annat psykosomatiska. Leyman drog kopplingar mellan den psykiska ohälsa som uppstod till följd av mobbning och den ökade

riskerna för självmord bland offer. Hans intresseområde berörde framförallt vuxna, men liknande slutsatser kan dras för ungdomar, menade han.

Studier som mäter mobbningens långvariga effekt är en relativt ny företeelse. De flesta tidigare undersökningar har varit bristfälliga vilket gjort det svårt att dra slutsatser om sambandet. Därutöver har den här typen av studier genomförts i framför allt USA samt Storbritannien. Wolke och Leraya (2015) har gjort en sammanställning av de studier där forskarna har kunnat kontrollera omständigheterna kring individernas fall för att i bästa mån utesluta andra faktorer än mobbning som kan ha påverkat den psykiska hälsan i äldre år. En stor del av studierna visade att mobboffer löper en stor risk för utvecklingen av ångestproblematik i vuxen ålder, upp till så sent som medelålder. Andra studier visade att mobboffer hade en ökad risk för att få psykotiska utbrott eller till och med uppleva hallucinationer i äldre ålder. Det finns även en koppling mellan att erfara mobbning som barn och kunna förutse en utveckling av borderline symptom, samt en allmänt sämre fysisk hälsa med svagt immunförsvar. Wolke och Leraya (2015) fann flera studier som visade på en svårare hantering av vuxenlivet som en konsekvens, i form av att tidigare mobboffer visade svårighet i att hantera sin ekonomi. De fann även att offren hade svårt att skapa relationer till sin omgivning vilket ledde till svårighet i att skapa eller behålla vänskap. Som resultat saknar många av dem socialt stöd. Mobbingens effekt har enligt flera studier en större påverkan än någon annan prövning i barndomen, även upplevelser av barnmisshandel. Författarna anser att mobbingens långvariga påverkan beror på bristen på strategier och arbetsmetoder mot mobbing i kombination av att barn ofta inte berättar när de blir mobbade.

Det ligger en uppenbar problematik i förekomsten av mobbing bland barn och desto mer så av antalet självmord bland dessa. Det ligger ett tomt kunskapsfält kring mobbingens långvariga påverkan på ett offers psykiska välbefinnande. Studier har inte gjorts i det omfattning som krävs för att dra tydliga slutsatser. Därav blir det av intresse att undersöka vad professionella som arbetar med mobboffer anser i frågan om korrelationen mellan psykisk ohälsa i vuxenlivet och mobbing i barndomen, utifrån sina erfarenheter.

1.2 Syfte

Syftet med denna studie är att undersöka hur professionella resonerar om sambandet mellan mobbing i barndomen och utvecklingen av psykisk ohälsa i vuxenlivet, och hur detta tar sig uttryck i deras arbete. Detta ska jag göra genom kvalitativa intervjuer med fem professionella

som i sitt arbete träffar personer som erfarit mobbning. Jag kommer att använda mig av följande frågeställningar:

1.3 Frågeställningar

- Hur resonerar professionella om mobbningens konsekvenser för psykisk ohälsa?
- Hur speglas de professionellas förhållningssätt i det konkreta arbetet?
- Vilka möjligheter menar de finns att förebygga att mobbning leder till psykisk ohälsa i vuxenlivet?
- Vilka utmaningar och dilemman beskriver de professionella i sitt arbete med de här frågorna?

1.4 Centrala begrepp

Mobbning

Mobbning som term började användas för första gången i Sverige efter att läkaren Paul Heinemann 1969 skrev i en artikel för ett temanummer av tidskriften *Liberal debatt*. Temat var apartheid och Heinemann drog paralleller mellan barn som i grupp ger sig på och fryser ut ett ensamt barn, med apartheidsystemet i Sydafrika som exempel. Han menade att apartheid inte är ett politiskt system utan en attityd som byggde på åtskillnad och främlingskap. Vidare gav Heinemann exempel på olika situationer där barn i grupp kan utsätta ett ensamt barn. Han kopplade dessa processer till forskning om ett flockbeteende hos fåglar kallat mobbning efter engelskans ”mob”, där fåglar i flock attackerar individer från annan art (Heinemann, 1969).

Enligt intresseorganisationen Friends (2018) definieras mobbning som när någon blivit utsatt för trakasserier och/eller kränkningar vid flera olika tillfällen av en eller flera personer. Den utsatte kan uppleva sig vara i underläge och ha svårt att försvara sig.

Psykisk ohälsa

Folkhälsomyndigheten (2022) definierar psykisk ohälsa på följande sätt:

“Psykisk hälsa kan mätas på olika sätt. Allmän självskattad hälsa omfattar både den psykiska, somatiska och sociala hälsan. Psykiskt välbefinnande fokuserar främst på de positiva dimensionerna av psykisk hälsa medan nedsatt psykiskt välbefinnande ringar in lättare grader av psykisk ohälsa. Olika typer av besvär, så som ångslan, oro, ångest, stress och sömnbesvär, kan också vara viktiga för att förstå psykisk hälsa.”

(www.folkhalsomyndigheten.se)

Enligt Världshälsoorganisationens (WHO) statistik uppskattas det vara upp till 450 miljoner människor världen över som lider av neuropsykiatriska sjukdomar som posttraumatiska stressyndrom, schizofreni och bipolär sjukdom (WHO, 2001).

2. Metod

2.1 Metodologiska överväganden

Denna undersökning har sin utgångspunkt i en hermeneutisk tradition som handlar om att undersöka subjektiva förhållanden i syfte att förstå erfarenheter, perspektiv och upplevelser av livet (Brinkkjaer, 2015). Man kan förstå hermeneutikens subjektiva ideal genom att ha utgångspunkt i människan, det vill säga genom att studera människan i centrum och i förhållande till den kultur hon befinner sig i. Detta perspektiv klarlägger att människans handlingar sker inom ramen av en kultur där handlingarna uppstår ut en meningsfull kontext. En vanlig grundtanke inom hermeneutiken är att objektet som studeras endast kan förstås genom sitt sammanhang. Helheten kan förstås genom ett samband där man undersöker delen (Brinkkjaer, 2015). I den empiriska undersökningen är de professionella studieobjektet i förhållande till utvecklingen av psykisk ohälsa. Genom att intervjua erfarna professionella som har arbetat med psykisk ohälsa till följd av mobbning kan man skapa en viss förståelse för helheten i utvecklandet av företeelsen.

Studien genomfördes genom en kvalitativ studie vilket innebär att det görs semistrukturerade intervjuer med skolkuratorer, behandlare på BUP och inom vuxenpsykiatri. Fördelarna med intervjuemetoden är att det är ett bra sätt att komma djupare in i vad en person tycker och tänker kring ett ämne. Genom denna metodform kan man komma åt en persons åsikter och erfarenhet i det ämnet man vill undersöka. Nackdelen med intervjuformen är att den inte representerar helheten gällande ämnet, utan enbart en specifik individs upplevelser. Den största kritiken mot intervjuemetoden är att den inte anses representera verkligheten och att den bara speglar en specifik upplevelse hos en individ (Alvehus, 2019).

2.2 Tillvägagångssätt

Urval och bortfall

Urvalet av intervjupersoner är en viktig del i en studie. Syftet med kvalitativa intervjuer är att skapa en grund för djupare och mer fullständig uppfattning av min studie.

I mitt val av intervjupersoner valde jag först att ta kontakt med en grundskola som jag tidigare haft kontakt med genom mitt arbete. Där intervjuade jag två olika skolkuratorer. Jag tog även kontakt med BUP i min kommun där jag intervjuade en psykoterapeut, en psykolog och en psykiater. Jag tog även kontakt med en blivande KBT-terapeut med socionombakgrund som vid tillfället gjorde sin praktik på en frivilligorganisation.

Enligt Alvehus (2019) är risken med så kallade bekvämlighetsurval att det speglar en specifik grupp istället för att ge ett bredare avspeglingsresultat. Det är viktigt att säkerställa att intervjuerna inte riskerar att representera endast ett snävt resultat i förhållande till vad det är som ska undersökas. Jag har siktat på att få en spridning gällande organisatorisk plats för de professionella genom att intervjua företrädare för olika sektorer: skolan, psykiatrin och frivilligsektorn, vilket medför ett inte alltför snävt resultat som Alvehus (2019) menar kan vara problematiskt. Intervjupersonerna uppgick till fem personer med skilda yrkesgrupper och med olika långa erfarenheter av arbete. Jag kan inte påstå att jag uppnådde mättnad med detta lilla och spridda urval. Det hade krävts en större intervjustudie för att uppnå total mättnad. Det slutliga urvalet illustreras i följande tabell:

Yrkestitel på informant	Jobberfarenhet	Intervjuns längd	Intervjuns plats
Skolkurator 1	15 år	58:00 min	Grundskola
Skolkurator 2	17 år	44:00 min	Digitalt
Psykolog	18 år	78:00 min	Digitalt
Psykoterapeut	10 år	62:00 min	Digitalt
Socionom i frivilligorganisation, skriftlig intervju	16 år	6 sidor	-

Genomförande av intervjuer

Intervjuerna skedde via både digitala former och även under personliga träffar vilket framgår av tabellen ovan. Intervjuerna spelades in för att senare transkriberas och sedan kodas och kategoriseras.

I insamlingen av data användes en semistrukturerad intervjuform med hjälp av en intervjuguide som finns som bilaga (se bilaga 1). Intervjufrågorna utgjorde en ram för intervjuerna. Inom denna ram genomfördes intervjuerna relativt fritt. Alla deltagare blev ställda samma frågor som jag utvecklade med följdfrågor utifrån deras svar.

Intervjupersonerna har olika bakgrund och befattningar inom olika yrkeskategorier och följdfrågorna anpassades utifrån det. Alla deltagare fick alltså samma huvudfrågor, men följdfrågorna varierade vilket framgår i den bifogade transkriberingen.

Bearbetning och analys

Video- och ljudfilerna sparades på en privat server där de kommer förvaras tills undersökningen är genomförd. Dessa behandlades vidare genom att transkriberas, kodas och kategoriseras. Transkriberingen gjordes endast på det innehåll som var svar på frågorna som ingick i intervjun. Detta för att det de som är fokuset med intervjun. Allt annat som sades utanför fokusfrågorna uteslöts ut transkriberingen eftersom det inte är relevant för studiens syfte.

Därefter bearbetades utskriften av transkriberingen genom att kodades där det som var relevant markerades med syfte att reducera och organisera datan av intervjuerna (Christoffersen & Johannessen, 2015, s. 115). Syftet med detta var även att synliggöra de mönster som finns i svaren. Därefter kategoriserade de koder som var relevanta för studien genom att ordnas i olika teman. Varje tema representerar frågeställningarna som utgör arbetet, dvs hur de professionella resonerar kring mobbningens konsekvenser för psykisk ohälsa, hur deras förebyggande och direkta arbete ser ut samt vilka dilemman som kan uppstå i arbetet som berör mobbning. I resultatet av materialet används jobbtitel för personerna som deltog i intervjuerna. Detta för att skydda deras personuppgifter och undvika att riskera att avslöja informanternas identitet.

2.3 Etiska överväganden

Vetenskapsrådet (2002) har lagt fram fyra principer som ligger till grund för etikkommitténs granskning av forskningsprojekt och samhällsvetenskap. Det är fyra regler som syftar till att guida forskaren i forskningsförberedelsen. Syftet med dessa principer är att det ska fungera som grund för den egna reflektionen över sitt ansvarstagande. Vetenskapsrådets (2002) fyra

principer är:

1. Informationskravet; "Forskaren skall informera de av forskningen berörda om den aktuella forskningsuppgiftens syfte." (s. 4)
2. Samtyckeskravet; "Deltagare i en undersökning har rätt att själv bestämma över sin medverkan." (s. 9)
3. Konfidentialitetskravet; "Uppgifter om alla i en undersökning ingående personer skall ges största möjliga konfidentialitet och personuppgifterna skall förvaras på ett sådant sätt att obehöriga inte kan ta del av dem." (s. 12)
4. Nyttjandekravet; "Uppgifter insamlade om enskilda personer får endast användas för forskningsändamål." (s. 14).

Vetenskapsrådets fyra principer implementerades under intervjuernas gång för detta arbete. Intervjuerna påbörjades med att presentera själva undersökningen genom att ge en kort förklaring till syftet med den. Intervjupersonerna fick även ut intervjufrågorna i förväg för att ge deltagarna möjlighet att reflektera kring dem. Intervjupersonerna förvarnades om att intervjufrågorna kan komma att upplevas som känsliga då de handlar om känsliga händelser i barndomen och psykisk ohälsa. Intervjupersonerna har även blivit informerade om samtyckeskravet och att deltagandet är frivilligt och att de när som helst under arbetets gång kan dra tillbaka sina uttalanden.

Inför varje intervjutillfälle fick varje intervjudeltagare en samtyckesblankett som de fick läsa igenom. De fick sedan välja att antingen skriva under blanketten och skicka tillbaka eller att acceptera villkoren muntligt under intervjuens gång. Med tanke på pandemin fick deltagarna välja att genomföra intervjun på plats eller genom ett distansmöte på Zoom. De som valde att genomföra intervjun på plats fick lämna sitt samtycke till att bli röstinspelad, medan de som intervjuades på Zoom fick lämna samtycke till att bli intervjuade online. I det senare fallet fick intervjupersonerna välja om de ville ha kamera på eller inte under Zoom mötet.

Konfidentialitetskravet innebär att intervjuaren skall garantera tystnadsplikt, anonymitet och sekretess för de intervjuade. Detta innebär att alla personuppgifter hanteras på sådant sätt att högsta graden av konfidentialitet kan uppnås och att dessa uppgifter försvaras på sådant sätt att obehöriga inte kommer åt dem (Vetenskapsrådet, 2002 s.12). Detta krav uppnåddes genom att ge alla deltagare pseudonymer samt genom att garantera deltagarna till intervjun

att inga uppgifter i intervjun kommer att kunna kopplas till dem. Därför har det under transkriberingen, kodningen och presentationen av resultatet inte skrivits något som kan tyda på information om deltagarnas identitet. För att säkerställa nyttjandekravet har all insamlad underlag från intervjuerna endast använts i forskningssyfte för detta arbete. Detta innebär i praktiken att information från intervjuerna inte får användas i andra syften än för själva forskningsarbetet (Vetenskapsrådet, 2002).

2.4 Validitet och reliabilitet

Forskning visar att etnicitet, kön, sexuell läggning, religion, social klass och ålder i vissa fall kan leda till så kallad "interviewing bias", det vill säga partiskhet. Detta innebär att de intervjuade tar med sitt eget omedvetna erfarenhetsmässiga och biografiska bagage in i intervjun. Cohen (2013) menar att eftersom intervjuerna går ut på att människor interagerar med människor, det vill säga att de är så kallade "interpersonella", är det svårt att undvika att den som intervjuar kommer att ha viss inverkan på de intervjuade och därmed på resultatet som kommer fram (s.204). Dessa problem riskerar att dyka upp som mest när intervjun behandlar känsliga ämne som kan tränga in i privat områden och göra att den intervjuade hamnar i en försvarsposition när känsliga ämnen dyker upp. På grund av detta kan det påverka den som intervjuar till att omedvetet påverka vilken information som dyker upp. Cohen (2013) menar att det bästa sättet att uppnå större validitet i en kvantitativ metod är genom att minimera möjligheterna för "interviewing bias". Enligt Cohen (2013) kan bias vara intervjuarens och respondentens egenskaper, där han specifikt pekar på:

- Attityder, åsikter och förväntningar
- En tendens för intervjuaren att se sin egen spegelbild
- En tendens för intervjuaren att söka svar som stödjer forskarens förutfattade föreställningar
- missuppfattningar från intervjuaren om vad respondenten säger
- missförstånd från respondentens sida om vad som frågas (Cohen, 2013, s. 212)

Intervjuerna anpassades till rådande restriktioner genom att de antingen hölls via Zoom där de spelades in eller genom träff med deltagarna som då blev inspelat med diktafon och genom att hålla gott avstånd. Alla deltagare fick ta del av samma bilaga med frågor som mejlades ut till dem innan intervjutillfället. Intervjun genomfördes strukturerad, vilket innebär att det under intervjun hölls strikt till de frågor intervjudeltagarna blev tilldelade. Med det menas att det inte ställdes några följdfrågor i strävan efter att upprätthålla

intervjuerna under så identiska former som möjligt. Enligt Cohen (2016) blir resultatet av detta att reliabiliteten ökar och tillförligheten stärks (s. 204).

2.5 Diskussion av alternativ metod

Den alternativa metoden för genomförande av detta arbete hade i detta fall varit att använda en kvantitativ metod istället för en kvalitativ. Om jag gjort undersökningen i form av en kvantitativ undersökning hade jag valt att använda enkäter som underlag. Fördelen med det hade varit att jag då kan nå ut till många fler respondenter. Detta hade förmodligen gett mig större underlag som är mer utspritt. Resultatet hade jag sedan redovisat i form av tabeller och grafer som kanske anses mer överskådligt och lättare att tolka av vissa. En annan fördel med enkäter är att deltagarna kan vara anonyma och då kanske svarat på ett annat sätt än de gör vid en intervju som är mer personlig. Nackdelen med att använda en kvantitativ metod med hjälp av enkäter är att svaren inte hade varit lika djupa som de har varit när jag ställt de genom intervjuer. Djupare svar är mer gynnsam för studiens syfte och därför tror jag att det är en bättre metod.

3. Tidigare forskning

3.1 Arbetsmetoder mot mobbning i skolan

En utvärdering som genomfördes i Skolverkets regi (Skolverket, 2011) visar att arbetet mot mobbning är mer omfattande i skolmiljön än i andra miljöer och det antas ha att göra med att detta arbete krävs enligt Skollagen (SFS 2010:800). En rad arbetsmetoder som är vanligt förekommande i skolan är en kombination av förebyggande, ingripande och behandlande insatser, visar samma utvärdering. Det senare får dock sällan utrymme i arbetet mot mobbning i skolor då insatserna framförallt riktar sig mot att motarbeta uppkomsten av mobbning och hantera konflikterna där och då (Flygare m.fl., 2011)

Forskningen analyserar flera olika förebyggande metoder. 1969 beskrev och förespråkade den amerikanska psykologen William Glasser den förebyggande metoden *klassmöten* i sin bok om en skola utan förlorare. Den har sin utgångspunkt i att öka elevernas sociala kompetens och lära sig normer för att sedan utvecklas till en skapa ett respektfullt samspel sinsemellan. Olweus (1973) förespråkade samma arbetsmetod genom att i sin forskning ha

fått stöd till klassmötets förebyggande effekt. Författarna Hoiby m.fl. (2007) bekräftar *klassmötets* goda resultat genom sitt systematiska arbete med det i danska grundskolor. De beskriver sina klassmöten som ett möte där elever, särskilt de som vanligtvis står utanför sociala grupper, får möjlighet att ta del av en gemenskap. I klassmötet leder läraren genom frågor som ska hjälpa eleverna att ge uttryck för sig själva, kunna sätta sig i andras perspektiv och resonera kring sociala. *Klassmötet* fallerar samtidigt till viss del i sitt syfte när det kommer till att få mobbare att sätta sig i andra barns perspektiv och sympatisera. Forskning har visat att mobbare antingen saknar eller har otillräckligt utvecklad inlevelseförmåga. Klassmötena blir därför inte effektiva mot mobbarna men däremot klasskamrater som kan välja att inte delta i mobbningen (Hoiby, 2004)

Bland metoder som inriktar sig på behandlande åtgärder lyfter Foody och Samara (2018) upp *mindfulness*-tekniker, vilka har påvisat goda effekter. Fördelen med att använda *mindfulness* viskar forskningen är att den är relativt lätt att lära sig vilket innebär att lärare kan använda den i sitt klassrum. Fokus läggs här på vad barnen själva kan styra – sina inre processer och inte i yttre handlingar, så som kränkande behandlingar.

I Skolverkets rapport (2011) *Utvärdering av metoder mot mobbning* som är författad av forskarna Flygare, Frånberg m.fl. sammanställs skolans insatser mot mobbning för utvärdering. Vissa insatser visade sig ge positiv effekt och minskande kränkningarna i skolan, däribland rastvaktssystem, disciplinära strategier och elevinflytande i det förebyggande arbetet mot mobbning. Däremot når rapporten slutsatsen att flera vanligt använda insatser gav motsatt effekt och bidrog till en mer utbredd kränkingskultur. Temadagar och lektioner om mobbning används gärna som en vanlig insats i skolor men det är även den insats som bidrar till en ökning av det problematiska beteendet. Även åtgärder och insatser som medling mellan elever har påvisat samma effekt. Olweusprogrammet, baserat på psykologen Olweus rekommendationer, är ett utbrett program i skolornas arbete mot mobbning som visat sig ha god effekt. Det beror dels på att den omfattar många insatser varav de flesta ger god effekt, inklusive de tidigare nämnda effektiva insatserna. Programmet utmärker sig även genom att det ställer krav på många aktörer inom skolan (Skolverket, 2001).

3.2 Professionellas förhållningssätt, erfarenheter och dilemman

Det finns en hel del forskning om lärares erfarenheter, förhållningsätt och dilemman i sitt

arbete med mobbing. En holländsk studie har exempelvis identifierat vilka mer konkreta situationer som lärare upplever som svåra. Bland annat visade de att det upplevdes svårt att identifiera och upptäcka mobbing som skedde utanför deras synfält, och att uppskatta skadan av rapporterade incidenter de inte själva bevittnat (Van Verseveldt et al 2021). Det finns amerikanska studier som undersöker de största hindren för att lyckas med olika interventioner (Marshall 2012). Den svenska läraren och författaren Eva Larsson (2000) skriver i sin bok *Mobbad? Det har vi inte märkt!* om hur ett mobboffer ska bemötas. Hon menar att det inte bara är evidensbaserade metoder, utan också långvarig erfarenhet av skolmiljön som får betydelse för att bemöta frågan. Larsson menar att offret ska få sin tid att bearbeta det som skett. Inga värderingar eller krav ska ställas på den drabbade då det kan bygga på skuld- och skamkänslor. För att barnet ska kunna berätta om sin utsatthet och få möjlighet att sörja är det viktigt att den vuxna tar över ansvaret och lyssnar. Hon poängterar att den vuxne ska erbjuda omsorg till barnet. Följden blir enligt henne att eleverna annars upplever långvarig stress och minskad prestation i skolan.

Samtidigt finns det studier som visar att det inte alltid är de vuxna som ingriper mest. I en studie av Wendy M. Craig och Debra J. Pepler (1997) observerades mobbningskulturen i en skolgård i Canada. Den utvalda skolan bestod av 300 elever i årskurserna 1-6. Skolgården filmades för analys under en tre-veckors period. Författarna upplevde en frekvent mobbing som uppstod en gång var sjunde minut. Vuxna visade sig bryta mobbningen endast 4% av tillfällena, anledningen berodde framförallt på frånvaro vid den inträffade händelsen. Barn själva stod upp för varandra 11% av tillfällena men bidrog i mycket hög utsträckning också när andra initierade mobbningen.

Det har varit svårare att hitta forskning om mobbningsarbetet ur det sociala arbetsperspektiv och vilka dilemman och erfarenheter som skolkuratorer och andra kuratorer har av detta arbete. Jag har hittat 2 studier som belyser detta perspektiv:

I fältstudien *En skolas implementering av kamratmedling* gör Ingela Kolfjord (2011) en fältstudie i en Malmöskolas implementering av *kamratmedling* som metod för att lösa konflikter mellan barn. Den utgår från att barn ska inta en moderatorroll i en medlingsprocess. De utvalda barnen genomgår en utbildning i hur denne ska hantera och reparera relationer mellan sina skolkamrater. Forskaren ser positivt på arbetsmetoden utifrån perspektivet att den inger förtroende till att eleverna själva kan lösa delar av konflikter som

kan uppstå genom att de ses som kompetenta för medlarrollen. I studien delar föräldrarna till barnen inte uppfattningen om att *medling* har gett positiva effekter, till skillnad från skolpersonalen. De skilda åsikterna kan ses som en oenighet i vad som anses vara en god effekt, där personalen inte alltid anser att medlingen kan stoppa övergrepp men ändå vara effektiv i sin process. Kolfjord lyfter upp ett dilemma som uppstår när kamratmedling ska välja en kamratmedlare. Enligt skolans policy ska alla barn få chansen att genomgå en medlarutbildning och verka som en moderator i en medlingsprocess. Samtidigt ställs det krav på att medlarna ska vara goda förebilder. Det är dock inget krav som i förväg kan filtrera bort barn utan först i samband med att barnet är medlare och visar sig bryta regler. Då sägs barnet upp i sin medlarroll och avstängningarna ger bakslag när medlarna inte är goda förebilder.

Katarina Alexius (2019) uppmärksammar i sin studie *Strategier mot kränkningar i skolan?* konsekvenserna av de ökade förväntningarna på vad skolpersonal ska motarbeta i arbetet mot kränkningar. Med Skolinspektionen i spetsen har allt fler regler införts för kränkningsmotverkande arbete i skolan. Författaren hänvisar till internationell forskning som tyder på att det omfång av dokumentation som läggs på skolpersonal leder till ett allt mer byråkratiskt uppdrag och att instiftandet av regler samtidigt inte nödvändigtvis leder till färre konflikter. Ett annat dilemma som dyker upp i Alexius studie är skolpersonalens svårighet i att bedöma och dokumentera konflikternas redogörelse. Inte sällan står berättelserna i konflikt med varandra och det blir svårt att avgöra vem som egentligen har offer- eller angripnarposition.

4. Teori

Sedan Olweus (1973) debuterade med sin forskning blev mobbning som fenomen ett intresseområde för berörda yrkesgrupper. Det blev av intresse att undersöka de psykologiska processer som ligger bakom förövarens handlande likaväl som offrets. Ur ett sociologiskt perspektiv blev det lika intressant att undersöka det samspel som sker och dess bakomliggande strukturer. Minst sagt blev förklaringsmodellerna och perspektiven många. Likt andra sociala fenomen kan mobbning sällan förklaras enbart genom en modell. Många faktorer väger in i varför ett barn mobbar eller blir mobbad och det är inte alltid en förklaringsmodell som kan svara på frågan om varför. Jag har valt att använda mig av en

uppdelning av de vetenskapliga synsätten i två kategorier, för det första perspektiv som ser till inre psykologiska processer vid mobbning och för det andra perspektiv som mer betonar de sociala processerna. Jag ser inte dessa två ansatser som att de utesluter varandra helt, men som perspektiv som lägger huvudfokus på inre eller yttre processer.

4.1 Individualpsykologiska perspektiv

Forskare och psykologer som undersöker individuella förklaringar och lösningar till mobbing hör till det individualpsykologiska perspektivet. När Olweus (1973) bedrev sin forskning på skolpojkar beskrev han de inre processer som utgör offer och förövare. Han blev den forskare som banade vägen för det individualpsykologiska perspektivet som än idag är dominerat i forskningsstudier om mobbning. I Olweus studie *Hackkycklingar och översittare* beskrivs typiska drag för både översittare och "hackkycklingar", vilket är typiskt för detta perspektiv. Han fann bland annat att mobbarens beteende drivs av en inre aggressivitet. Han liknade det aggressiva beteendet hos djur med den aggression som kunde uppstå vid mobbning. Offren bar på särskilda drag som gjorde dem till perfekta slagsäckar. Gällande översittarna fann Olweus ett samband mellan aggressivt beteende i skolgården och dysfunktionalitet i barnets hem. Föräldrarnas disciplinerande åtgärder menade han kunde ge upphov till förstärkt aggressivt beteende. Det gällde framförallt disciplin som bygger på ett maktutövande uppfostringsmetoder. Olweus uppmärksammade även de mobbade barnens förebilder som en bidragande faktor till avvikande beteende. Han menade att förebilder till barn som själva uppvisade aggressivt beteende kunde smitta av sig det aggressiva beteendet till barnet. Detsamma gäller om förebilderna inte reagerar negativt på våldsamheter. Det kan rent konkret handla om en hård uppfostringssyn som nämnt eller ett likgiltigt bemötande till fysiskt bråksyskon emellan.

Senare forskning inom det individualpsykologiska perspektivet har talat för att mobbare finner nöje i att plåga sina offer och söker ofta upp dem med avsikt att dominera (Roland & Idöe, 2001 se Frånberg 2011). Man kan dra paralleller till Olweus åsikt om det maktutövandet i hemmet som leder till samma beteende i skolgården, inte nödvändigtvis för att finna nöje i det men för att dominera som kompensation för känslan av underlägsenhet i hemmet.

Boulton och Smith (1996) skriver i sin artikel *Causes of Victims of Campus Bullying Behaviors and Study on Solutions* om frustration som en möjlig orsak till det utmärkande

beteendet hos mobbare. Frustrationen kan härröra från olika platser, ibland från en osäkerhet kring skolprestationer eller från dålig självkänsla. Även om det inte är forskningens huvudsakliga syfte lyfter författarna fram tidigare forskning av Besag (1989) och Olweus (1994) för att beskriva typiska personlighetsdrag hos förövarna. Mobbaren är empatilös gentemot sitt offer och har en allmän svårighet i att samarbeta med andra barn. Hen är ofta kvicktänkt och bra på att kommunicera. Familjeförhållandena är inte bra. Familjen ger inte den omsorg och emotionella stöd som ett barn är i behov av. Twemlow (2000 se Skolverket 2009) skiljer på tre typer av mobbare. Den första typen benämns som den sadistiska mobbaren på grund av sin dragning till sadism – en empatilös individ med en hämndlysten inställning. Den andra typen kallar han deprimerad översittare. Det är en individ med låg självbild som saknar vänner och söker uppmärksamhet genom att provocativa beteende. Den tredje typen kallar Twemlow för agiterad mobbare. En sådan individ präglas av en ängslig personlighet och koncentrationssvårighet. Det är ofta någon som har ADHD-diagnos.

Mycket av forskningen kring mobbning kretsar kring de mekanismer som försiggår hos en förövare men lika intressant fann Olweus (1973) att behöva identifiera mobboffer. Genom sina observationer beskrev han det "typiska mobboffret" genom en indelning – dels passiva dels provocerande. De passiva offren har generellt en lägre självkänsla och utmärks av att vara tystlåtna och ensamma. Olweus förklarar vidare att typiska mobboffer också är känsliga, vilket får de att reagera snabbt på kränkningarna. De har inga särskilda drag av aggressivitet utan är passiva i sina reaktionsmönster. Provocerande mobboffer beskrivs däremot hyperaktiva – barn som gärna vill provocera fram negativa reaktioner genom sitt beteende. Det kan ske genom ryktesspridning eller genom uppmärksamhetssökande beteende. Höiby (2004) menar i sin tur att mobboffer inte ser ut på ett visst sätt - något som har växt till en myt bland allmänheten. Alla människor har fysiska avvikelser, det innebär därför inte att alla med avvikelser blir mobboffer. Däremot hänvisar Höiby till Olweus undersökningar som talar för ett undantag – att de barn (pojkar) som utsätts för mobbning oftast är fysiskt svagare än andra i sin omgivning. Samma undersökning pekar på att många mobboffer har följande gemensamt: de har låg självkänsla, osäkra och har lätt för gråt.

Det individualistiska perspektivet söker efter förklaringar till både mobbarens och den mobbades beteende genom att undersöka vilka psykologiska processer och egenskaper som orsakar beteendemönster. Genom att identifiera mobbaren och vilka faktorer som uppmuntrar

det aggressiva beteendet söker sig anhängare till perspektivet lösningar som är särskilt anpassade till individerna.

4.2 Interaktionistiska och gruppdynamiska perspektiv:

Vid sidan av det individualpsykologiska perspektivet finns det ansatser som har gemensamt att de snarare lokaliserar mobbningens orsaker och lösningar i den sociala interaktionen och i gruppdynamiken. Det kan handla om socialpsykologiska, grupprocessorienterade socialkonstruktionistiska perspektiv.

Socialpsykologer och grupppsykologer ser samhället som bestående av sociala grupper, och samspelet inom gruppen hjälper till att forma individerna som ingår i den, vilket får betydelse för mobbingens uttryck. En förklaring till mobbing inom detta perspektiv utgår från barns vilja att utforska sin position och de normer som råder inom sociala sammanhang. Det finns en mänsklig längtan efter att tillhöra och känna gemenskap genom sociala grupperingar. I gruppernas samspel kan mobbing användas för att stärka gemenskapen inom gruppen genom att utesluta andra på grund av oönskade avvikelser (Frånberg, 2011). Vaillancourt m.fl. (2010) menar att mobbing sker för att en individ vill behålla sin statusupphöjda roll inom sin grupp. Författarna problematiserar den maktgivande positionen med referenser till flertal forskningsstudier som pekar på benägenheten för korruption i ledande positioner. I barngrupperingar manifesterar det sig som manipulerande och kränkande behandling av andra barn. Det är just på grund av mobbarens roll i gruppen som mobbingen också får fortlöpa. Det är sällan gruppmedlemmar vill ifrågasätta ledarens beteende med risken att förlora status inom gruppen. Mobbaren kommer ofta till in position inom gruppen genom att besitta beundrade egenskaper eller genom att använda rädsla som verktyg för att kuva de andra gruppmedlemmarna (Miller & Anderson, 1979 se Vaillancourt m.fl. 2010). Utifrån maktperspektivet kan mobboffer förklaras genom sin låga status inom den sociala gruppen. Offret blir den som avviker från gruppens normer, eller rättare sagt från ledarens syn på avvikande beteende eller utseende (Frånberg, 2011).

I Skolverkets sammanställning av forskning kring mobbing (2002) refererar man till sociologen Thomas Scheffs (1997 se Skolverket 2002) beskrivning av barnet som mobbar på grund av en rubbad självuppfattning, fast i en interaktionistisk inramning. Scheff gör en djupdykning i den emotionella process som kan pågå i ett barn som haft instabila sociala band. Han menar att människan värderar sig själv i första hand i relation till andra, vilket i

värsta fall kan ge upphov till känslor av skam i dysfunktionella relationer. En konsekvens av detta kan bli att barnet gör allt för att undvika den smärta som uppstår i samband med skamkänslorna. Denna förträngning kan leda till aggressivitet mot omgivningen. En annan förklaring till att barnet med obearbetade skamkänslor mobbar kan också bero på att mobbaren vill återfå kontroll i ett socialt sammanhang genom att utöva makt. Den viktiga poängen i detta sammanhang är just hur självvärdering och skamkänslor uppstår genom den sociala interaktionen, det vill säga, i relation till hur andra och man själv agerar.

Den sociala verkligheten kan också ses helt och hållet som en social konstruktion (Frånberg 2011). Bakom all social interaktion finns grundläggande antaganden som får social påverkan och som kan undersökas. Det är dessa antaganden som ligger till grund för verklighetsbilden som uppfattas som sann och verklig. Att bryta ner händelser för att kritiskt granska dem tillhör det socialkonstruktionistiska perspektivet.

5. Resultat och analys

Analysen är indelad i tre teman som motsvarar de frågeställningar jag valde. I det första temat undersöker jag hur de professionella tänker kring hur de konsekvenser som mobbing i barndomen kan få för den psykiska hälsan i vuxenlivet. Tema två utforskar om och hur dessa förhållningssätt avspeglar sig i hur de arbetar med personer som utsatts för mobbing. I det tredje temat identifierar jag centrala utmaningar och dilemman som de professionella erfar i arbetet, både med att förebygga mobbing och ta hand om dess offer. Genom alla tre teman återkommer ett intresse för ifall det är individualpsykologiska eller sociala perspektiv som de professionella representerar.

5.1 Tema 1: De professionellas tankar om sambandet

När jag frågade respondenterna om hur de tänkte om mobbning i barndomen och hur den påverkar den psykiska hälsan i vuxenlivet delade de samma uppfattning om att det finns ganska starkt samband. I alla intervjuer finns formuleringar som liknar så som socionomen på frivilligorganisationen uttryckte sig:

Det finns forskning som tyder på att mobbning kan ge allvarliga psykologiska men, långt upp i vuxen ålder. Det kan handla om allt från depression, ångest eller aggression till bristande självkänsla och tillit. En stor del av den moderna forskningen om mobbningens långtidseffekter är baserad på longitudinella studier där man följt tusentals individer under flera årtionden i

Finland, USA och Storbritannien. Dessa studier visar på ett övertygande samband mellan att ha blivit utsatt för mobbing som barn och en försämrad psykisk hälsa i vuxen ålder. (Intervju med socionom i frivilligorganisation)

Socionomen lutar sig mot forskning för att underbygga sin uppfattning om ett starkt samband mellan mobbing och psykisk ohälsa och nämner flera konsekvenser så som depression, ångest och aggression. Respondenten bekräftar den bild som framkom i mitt eget avsnitt om tidigare forskning om detta samband (se Kaltiala-Heino m.fl. 2000; Levman 1986). Det visar sig också finnas vissa förbehåll och förvärrande omständigheter som enligt respondenterna också har betydelse för om psykisk ohälsa uppstår. Samma socionom som i föregående citat betonar sådana faktorer så här:

All forskning tyder på att det kan få enorma konsekvenser att bli utsatt för mobbing. Hur allvarligt beror på sårbarhet sedan tidigare eller under tiden det sker, hur mobbingen gått till och hur länge den pågått. Har du dessutom blivit utsatt för vuxna som sviker och vänder bort blicken så får du ytterligare perspektiv på den traumatiska upplevelsen. Att bli utsatt för mobbing går att klassas som trauma typ 2. (Intervju med socionom på frivilligorganisation)

Här ser vi att både inre individualpsykologiska och sociala faktorer betonas som betydande för den omfattningen på konsekvenserna för det psykiska måendet. Det handlar dels om individuella omständigheter så som sårbarhet (Olweus, 1973) och om sociala processer som ”hur mobbingen gått till” (Frånberg 2011) och erfarenheter från hur vuxna i omgivningen hanterat mobbingen. Ståndpunkten om det sociala stödets betydelse betonas särskilt av flera, och särskilt starkt av en skolkurator:

Har man inte känt sig lyssnad på och det har bara fått fortsätta och fortsätta den här mobbingen, alltså att det inte är någon som har sett till att det har slutat. Då tror jag att det kan påverka en väldigt mycket, den psykiska ohälsan i vuxenlivet. För det är ju under de här yngre åren som tillit till andra och sånt här sätts lite i unga år. Så jag tror att det kan påverka hur man litar på andra, ens självförtroende så klart, liksom. (Intervju med skolkurator 2)

Mobbing brukar leda till lågt självförtroende bland våra barn om det har skett under en lång tid. Det kan i sin tur leda till depression om det inte får bearbetas i god tid. (Intervju med skolkurator 1)

Här kopplas sambandet mellan mobbing och psykisk hälsa ihop med den identitetsprocess som unga människor genomgår. Om den skadas genom mobbing kan detta resultera i lågt självförtroende och bristande tillit, inte minst om det inte finns stöd från vuxna i omgivningen, som kan vara både föräldrar och personal på skolan. Så här resonerar en skolkurator:

Mobbing påverkar människor olika mycket men om kränkningarna blir långvariga är risken stor att någons självkänsla skadas allvarligt. Som utsatt är det till slut lätt att tro att det mobbarna säger är sant och att man är sämre än andra på riktigt. Så är det inte, men det kan få en att må ännu sämre, känna sig ensam och skamfylld... Det kan handla om allt från depression,

I detta citat förs tankarna till Scheffs (1997) interaktionistiska förklaringsmodell, då skolkuratoren refererar just till skamkänslor och bristande självkänsla som uppstått genom interaktion med andra. En av respondenterna, en psykoterapeut från psykiatrin, lyfte slutligen upp ett fall där vi får ett ingående exempel på hur dessa processer kan gå till. Mobbingen i barndomen antas påverka den psykiska ohälsan i vuxenlivet genom att den som mobbats omger sig med personer som utnyttjar sårbarheten och det nedbrutna självförtroendet.

Psykoterapeuten berättar:

En kvinna sökte hjälp för sina besvär. Hon led av sömnbrist, hallucinationer, depression och panikattacker /.../ Hon berättade om en svår barndom där hon blev retad för sin övervikt av skolkamrater. Hon poängterade att hennes idrottslärare försvårade situationen genom att poängtera hennes övervikt och inte låta henne delta i vissa aktiviteter som han inte ansåg att hon skulle klara. Mobbing påverkade hennes möjlighet att få vänner då hon uteslöts ur grupper och kände sig alltmer osäker. Studiegången påverkades inte nämnvärt, hon klarade sig på gränsen för att kunna söka sig till ett yrkesgymnasium. Däremot var de sociala färdigheterna inte fullutvecklade. Efter grundskolan fortsatte osäkerheten och hon höll sig mestadels ensam så som hon hade gjort i grundskolan. Vid 18 års kom hon i kontakt med en man som var 10 år äldre än henne. Han frågade ofta hur hon mådde och hur hennes dag hade varit. Han blev en trygghet för henne och de fortsatte samtalen och gifte sig ett par år efter. Hon talade om att hon redan innan giftermålet märkte av ett kontrollerat beteende från honom efter den första perioden av mjuk behandling. Men hon kände en sådan trygghet hos honom att hon aldrig tänkte på det då. Under tiden de bodde ihop blev kontrollbehovet starkare. Han kränkte henne ofta, särskilt inför andra familjemedlemmar. Hon sa aldrig emot och stod aldrig upp för sig själv även om hon förstod att hon behandlades illa. När de fick barn ihop omfattades även pojken av den kränkande behandlingen och han behövde också senare söka psykologisk hjälp. (Intervju med psykoterapeut)

Fallbeskrivningen ger ett tydligt exempel på hur mobbing kan antas påverka den psykiska hälsan i vuxenlivet, och dessutom spilla över på familjemedlemmar. Psykoterapeuten beskriver det som att det var tydligt att mammans avsaknad av vänner i skolan följde henne ända upp till gymnasietiden. Man skulle kunna argumentera för att det är en avvikande personlighetsutveckling hos mamman eftersom mobbingen händer både i grundskolan och gymnasiet, men mer tydligt passar mammans beskrivning in i mallen för Olweus (1973) "passiva offer". Hon är osäker och har en låg självkänsla vilket förstärks av att omgivningen retar henne för övervikten. Den låga självkänslan fortlöper in i vuxenlivet där hon fortfarande mobbas, denna gång av maken. Kanske handplockas hon av maken just på grund av de utmärkande dragen för det passiva offret. Gruppkonstellationerna där mobbingen sker skiljer sig inte mycket från barndomen till vuxenlivet. Då hon i barndomen utesluts för sitt

“avvikande” utseende bland klasskamraterna, accepterar hon kränkande beteende i den nya familjekonstellation som hon ingår i vilket bottnar i den låga självkänslan. Det är återigen mobbning fast istället för en grupp skolkamrater som mobbar, är det nu maken som är den huvudsakliga mobbaren. Som exemplet visar får dessa konsekvenser också påverkan på kvinnans son genom att hon inte sätter stopp för att sonen blir kränkt inom familjen. Senare i livet behöver också han söka psykoterapeutisk hjälp. I pojkens fall manifesterar den psykiska ohälsan sig genom svårigheten att anförtro sig åt en vuxen och svårigheterna i att kommunicera med någon som han träffat flertal gånger.

Ur det individualistiska perspektiv som framträder i psykoterapeutens berättelse ses både mammans och sonens utveckling av både identitet, självkänsla och sociala färdigheter som en konsekvens av mobbning. I bådas fall hade de långvariga kränkningarna lett till en svårighet att skapa hälsosamma relationer till andra människor troligtvis som en följd av den låga självkänslan. Vad som därutöver påverkat deras oförmåga att skapa relationer och med sin omgivning är att kränkningarna dessutom skett av vuxna som egentligen ska utgöra trygghet i barns liv.

5.2 Tema 2: Hur perspektiv på mobbing tar sig uttryck i konkret arbete

Jag såg en skillnad mellan de professionella som arbetade inom psykiatrin och de andra professionella i skolan och frivilligsektorn. Psykiatripersonalen representerar i större utsträckning det individualpsykologiska perspektivet medan de andra representerar det sociala perspektivet. Jag ska börja med att illustrera de dominerande insatserna i psykiatrin:

Ibland får man möta barn som har utsatts för mobbning under en längre tid. När de kommer till oss för behandling är det oftast för att de har utvecklat psykisk ohälsa som har blivit märkbart av omgivning... De barn vi tar emot som har blivit socialt utsatta är också ofta påverkade i självkänslan och självförtroendet och det är det vi vill arbeta med genom KBT. Vi pratar om deras tankegångar och försöker ändra på beteendemönster. Det kan också handla om att vi pratar med patienten om vilka personliga mål hen har och använder KBT för att nå de målen. (Intervju med psykolog)

I intervjun med psykologen framkom vilka psykiska besvär som ofta kommer i hand med mobbning. Det är initialt inte det som barnet söker vård för men gemensamt för många av patienterna är att de har utvecklat lågt självförtroende som självkänsla. Det i sin tur leder till beteenden som blir uppmärksammade av omgivningen vilket blir anledningen till vuxna larmar. Psykiatrin bemöter detta med KBT, kognitiv beteendeterapi, som riktar sig mot individen, och hur denna kan finna strategier för att förhålla sig annorlunda och må bättre, en

typisk individualpsykologisk insats. Problemen som självskadebeteende ses som en konsekvens av ett underliggande problem som psykologen försöker komma till underfund med. I de fall som har koppling till mobbning arbetar psykologen med barnets självkänsla och självuppfattning. Genom att ändra på tankemönster som bekräftar den dåliga självbilden försöker psykologen arbeta bort orsakerna bakom till exempel självskadebeteendet. Informanterna som arbetar inom psykiatrin ser det snarare som att orsaken till de psykiska besvären ligger inom barnet själv och att lösningarna därmed också ligger gåt att finna i barnet. Det finns självklara förklaringar i hur psykiatrins uppdrag ser ut, men varken psykologen eller psykiatrikern gjorde försök till att ta sig an problemet med mobbningen i sig om inte det var direkt kopplat till hur barnet ska hantera sina känslor/tankar när mobbningen sker.

Sammanfattningsvis i citaten från psykiatrin framkommer tydligt den individualpsykologiska perspektivet och hur det tar sig uttryck i psykiatrins behandling. Metoden man arbetar med är riktad mot patientens individuella självkänsla och självförtroende med metoden KBT, som syftar till de inre psykologiska tankebanorna, och inte till den omgivande sociala miljön.

I kontrast till psykiatrins arbetsmetoder står skolkuratorns som är betydligt mer inriktade på den sociala omgivningen. En skolkurator beskrev exempelvis metoden ”supportgrupper”:

Någonting som vi jobbar med på skolan är supportgrupper heter det. Så när en elev är utsatt för mobbning, då bildar man en grupp med andra elever från klassen eller kanske andra elever också. Så man sätter ihop en grupp om kanske fem elever varav någon eller några av dem som inte är så snälla men sen ska det vara några av de som är snälla. Och kanske några som är lite mittemellan, lite bredvid. Sen tar man in de eleverna, alltså inte med den eleven som är utsatt utan bara dem eleverna, och så ber man dem om hjälp. Man säger att ”det finns en elev som tycker att det är jobbigt att gå till skolan som har ont i magen på morgonen. Vet ni hur det känns?” Och så ber man om hjälp ”För vi behöver er hjälp. För vi vet inte vad vi ska göra. Kan ni komma på grejer som skulle kunna vara till hjälp?” Och så får de komma på grejen amen som att ”säga hej på morgonen”, ”kanske att säga att den här personen får sitta med oss i matsalen”. Alltså så kommer de på grejer och det funkar faktiskt jättebra att be om hjälp istället för att ”ajabaja” ni har varit taskiga. (Intervju med skolkurator 2)

Här ser man tydligt att skolkuratorns arbetsmetod befinner sig långt från det individualpsykologiska perspektivet eftersom man inte riktar insatsen mot den mobbade individen, utan till personer i den sociala omgivningen. Den självklara utgångspunkten är att ”då bildar man en grupp”, utifrån antagandet att om vissa sociala processer i klassen kan sättas i gång så kan det bli bättre för individen som mobbas. Samtidigt poängterar några respondenter att det inte alltid lyckas med, då det fortfarande är ganska vanligt att den mobbade eleven slutligen byter skola. Man vädjar barnen till att använda sin empati för att få

dem att känna samma sak som den mobbade genom att ställa frågan ”Vet ni hur det känns?”. Genom att sätta sig i den andras sits och reflektera över hur man hade önskat andra agera i ombytta roller lär man dem att kunna påverka situationen. Detta tillvägagångssätt tar tydligt avstamp i det sociala samspelet mellan elever och hur deras empati kan aktualiseras för att skapa goda interaktionsprocesser.

Skolkuratoren och skolans arbetssätt liknar den metod William Glasser (1969) talade för genom klassmöten, men även den kamratmedling som Kolfjord (2011) forskade om. Snarare än att arbeta enskilt med barnen, som i det individualistiska perspektivet, är det gruppdynamiken i klassrummen som står i centrum för det förebyggande eller pågående arbetet mot mobbning. Genom att tala om normer och uppmuntra barnen till att tillsammans finna lösningar till utanförskap sätter man vikt vid de sociala faktorer som kan påverka mobbningens uppkomst. Vidare i intervjun berättar skolkuratoren att:

...det man lägger fokus på mobbning – tenderar att öka. Däremot om man lägger fokus på vänskap, gemenskap så är det oftast det som ökar. Det är oftast det som är bättre att jobba på. Vi vill ha vänskap, ha glädje, vi vill ha lärande. Så att man inte jobbar med ”det här är mobbning, det här ska man inte göra. (Intervju med skolkurator 2)

Återigen är den det sociala sammanhanget som betonas genom strävan efter att i första hand stimulera vänskap och gemenskap. Detta citat får avsluta denna del av analysen där vi sett skillnader mellan psykiatrins individfokus och skolkuratorernas mer sociala fokus i arbetet mot mobbing och dess konsekvenser. Som påpekats tidigare finns förklaringar till dessa olika perspektiv att finna i hur organisationernas och deras professionellas uppdrag ser ut från första början. Då vi snart ska se att en av utmaningarna som de professionella identifierar är samverkan och samarbete med andra institutioner för att få till ett bättre arbete, är det viktigt att uppmärksamma hur olika man arbetar mot mobbning i olika perspektiv.

5.3 Tema 3: Utmaningar och dilemman

Respondenterna beskriver flera olika dilemman där de allra mest framträdande relaterar till temat om brist på resurser, tid och samordning. Utöver detta var det även några respondenter som lyfte fram att det inte finns tillräckligt med evidensbaserade metoder och problematiken kring hur man ska hantera en mobbad som själv mobbar andra.

Dilemma 1: Resurser och samordning

De allra mest framträdande utmaningarna som mina respondenter beskrev handlade om brist på tid, resurser och samordning, men det var främst skolkuratorerna och frivilligorganisationsrepresentanterna som uppehöll sig kring detta tema. Till att börja med: I skolans värld upplevs en oförmåga att hantera de förväntningar som ställs i arbetet mot kränkningar kontra de resurser som faktiskt finns tillhanda. Skolkuratoren i grundskolan berättar:

Det absolut bästa hade varit om lärare och annan skolpersonal hade haft mer tid. Inte fler konferenser eller temadagar utan bara tid att kunna spendera mer tid med eleverna under rasterna eller mer tid att prata och försöka lösa de konflikter som dyker upp i klassen. (Intervju med skolkurator 2)

Kuratoren efterfrågar i all sin enkelhet mer tid som vuxna är med barnen på skoltid. Tittar man tillbaka på Olweus-programmet har stark vuxennärvaro visat sig vara väldigt effektiv i det förebyggande arbetet mot mobbning (Skolverket, 2011). Utan att referera till särskilda arbetsmetoder lyfter båda skolkuratorer upp i intervjuerna att tidsbristen och vuxennärvaron är en uppenbar åtgärd som de önskar skolan skulle tillgodose framför andra program. Värt att nämna i sammanhanget är den myt som skolpersonal kan använda om att mobbning är något som barn själva ska lösa utan vuxnas inblandning. Den danska forskaren Levin anser att myten blir en grund för deras passivitet (Hoiby, 2004). Det kan diskuteras om myten egentligen används som ett försvar för den hjälplöshet eller tidsbrist skolpersonal kan känna för att hantera konflikterna.

Skolkuratorns upplevelse går i linje med Alexius (2019) uppmärksammande kring skolpersonalens allt mer byråkratiska uppdrag. Som en konsekvens mister skolpersonalen den tid som de istället skulle behöva för att spendera med bland eleverna. Tidsbristen och avsaknaden av resurser är ett återkommande tema för professionella som arbetar i skola. Det blir ett motsägelsefullt dilemma då anledningen till tidsbristen bland annat beror på Skolverkets instiftande av regler. Vad som skulle minska kränkningarna bland skolelever har istället gett motsatt effekt. Ju mer mobbning som pågår desto större blir det administrativa lasset, vilket i sin tur leder till mindre vuxennärvaro och en svårighet i att faktiskt motarbeta mobbningen på ett sätt som skolpersonalen skulle önska enligt skolkuratoren.

För frivilligorganisationsrepresentanterna handlar det också om en känsla av att vara otillräcklig i förhållande till de förväntningar som kan finnas på dem. Ett dilemma handlar

om förväntningar från den mobbades familj i förhållande till resurser, kompetens och möjligheter hos organisationen. Socionomen anställd i en frivilligorganisation uttrycker sig så här:

Ibland kan det kännas som att det finns en förhoppning att vi kan göra mer än vad vi har möjlighet att göra. En förälder som kämpat länge mot skolväsendet som sedan vänder sig till oss kan uppleva att vi blir ytterligare en instans som sviker (då vi inte kan lösa deras problem) vi kan bara ge råd och stöd. (Intervju med socionom på frivilligorganisation)

Här bekräftas den tidsbrist och oförmåga att verkligen ta hand om problemen i skolan som skolkuratoren uttryckte. När skolan brister vänder sig familjen till frivilligorganisationen som känner av förväntningarna. Det som de däremot kan göra är att lyssna på barnet och ge råd- och stöd, något de inte alltid själva upplever som tillräckligt:

Eftersom vi är en organisation och ingen myndighet så kan vi inget göra. Vi som arbetar med stöd och råd är sakkunniga inom mobbning. Det vi kan göra är att lyssna på barnet, ta deras erfarenheter och upplevelser på allvar. Finns det oro för barnets välbefinnande, att de uttrycker ex. Suicidtankar eller pratar om att de inte vill leva längre eller att det finns misstanke om ex: våld i hemmet då gör vi en orosanmälan till Socialtjänsten. (Intervju med socionom på frivilligorganisation)

Som nämndes i inledningen vare det inte lika framträdande i intervjuerna med psykiatripersonalen. Jag har inte haft möjlighet att undersöka varför de inte nämnde dessa dilemman. En tänkbar förklaring är att de arbetar i tvärprofessionella team som möjliggör ett mer heltäckande bemötande. Men detta är något som behöver studeras vidare.

Dilemma 2: Det finns ej tillräcklig med evidensbaserade metoder

I frågan om evidensbaserade arbetsmetoder svarar informanten från frivilligorganisationen:

Nej, tyvärr. Jag skulle till och med våga säga att det knappt finns något alls som är evidensbaserad och riktar sig specifikt till offer för mobbning – när jag säger offer så menar jag alla inblandade. (Intervju med socionom på frivilligorganisation)

Ett återkommande svar från informanterna som arbetar utanför psykiatrin är att det saknas en tydlig modell för hur de ska arbeta med den som mobbar och blir mobbad. Det är å andra sidan inte skolans uppdrag att vara behandlande men däremot att de ska stoppa och arbeta aktivt kränkningar som pågår. Det är uppenbart från de båda skolkuratorers håll att det finns en osäkerhet i hur man ska hantera eleverna som är involverade där och nu för att förhindra att det leder till psykisk ohälsa. Osäkerheten kan till viss del bero på den lagstiftning Alexius (2019) menar är svår att tyda på grund av dess mångtolkade formulering.

Olweus (1986) forskning visar att det saknas kunskap om faktorer kring den psykiska hälsan hos den som mobbar. I sin forskning har Olweus kunnat dra paralleller mellan förövarna för att komma nära en beskrivning av den som utsätter andra för mobbning. Olweus har kunnat lägga grunden för ett arbete som många därefter har kunnat applicera sitt arbete mot mobbning, till exempel genom användandet av Olweusprogrammet. Trots att hans forskning är den mest omfattande i frågan är den samtidigt utdaterad och inkluderar inte förövare/offre som är flickor, något som lämnar en lucka i arbetsmetoden.

I Skolverkets (2011) utvärdering av metoder utgår man från till viss del granskade och evidensbaserade arbetsmetoder. Där nämns bland annat *Olweusprogrammet* och *skolmedling*. Arbetsmetoderna har till störst del i uppgift att vara förebyggande i arbetet mot kränkningar och mobbning. Där saknas en diskussion kring den psykiska påverkan mobbning har på sitt offer, ett ämne som egentligen inte berör pedagoger lika mycket som skolkuratorer. Även inom psykologin utgår man från arbetsmetoder som riktar sig till den tydliga konsekvens mobbningen har lett till, exempelvis ett lägre självförtroende. Det saknas däremot evidensbaserade arbetsmetoder som psykologer kan utgå från som specifikt berör mobbning. Det kan vara värt att nämna att den allmänna forskningen kring mobbning ständigt behöver uppdateras med teknologins framväxt som i takt med sin utveckling också öppnar upp nya vägar för mobbning, genom exempelvis användningen av sociala medier.

Dilemma 3: När offret också är förövare

Ett annat dilemma är hur man ska förhålla sig till och arbeta med den mobbade, när denne själv samtidigt är en förövare på så sätt att den utsätter andra för mobbing.

Ett dilemma kan vara att den som är utsatt också utsätter andra. Den är också svår, hur man ska få rätt på det. För är man utsatt för mobbning så måste vi ju lyssna på den eleven och inte skuldbelägga den eleven men det är svårt ibland när man vet att den eleven gör ganska mycket men har svårt att se sin egen del i det. Det tycker jag är ett dilemma man hamnar i ofta. Att elever har svårt att se var du har gjort för att det skulle bli såhär för man vill ju inte heller sitta och skuldbelägga för är man utsatt så är det klart att man inte ska få höra att man själv har gjort fel. (Intervju med skolkurator 2)

Alexius (2019) lyfter upp samma observation från skolpersonal i sin forskning.

Redogörelserna för en konflikt kan ibland skilja sig bland eleverna som ingått i den. Det betyder inte nödvändigtvis att någon av eleverna ljuger om händelsen utan det kan vara som skolkuratoren säger "svårt att se sin egen del i det". Det kan enligt skolkuratoren röra sig om att

en elev som upplever sig som offer inte är medveten kring sin egen roll i att utsätta en annan för kränkningar. Dilemmat ligger i att samma omedvetna elev genuint känner sig som offer och samtidigt blir beskylld för sin utsatthet. De barn som saknar förmågan att se sin roll i sociala sammanhang kan lätt hamna i konflikter och samtidigt känna sig osedd på grund av att vuxenvärlden inte bekräftar den bild som eleven har om sig själv i konflikten. Detta dilemma kan kopplas till föregående, där avsaknaden av arbetsmetoder med elever som har sociala svårigheter eller skilda verklighetsuppfattningar försvårar det förebyggande arbetet mot mobbning.

Klassmötet som nämns av bland annat skolkuratoren uppfyller en viss funktion i att uppmuntra barn till att sätta sig i andras perspektiv och utveckla sin sympatiförmåga. Här skulle däremot en metod med ett socialkonstruktivistiskt perspektiv göra nytta (Frånberg 2011). Eftersom att den utgår från att individens verklighetsuppfattning är en konstruktion av dess erfarenheter och sociala sammanhang kan elevens uppfattning i sin särskild roll dekonstrueras. Genom att se sina handlingar i ett nytt ljus och förstå dess betydelse i ett sammanhang kan uppkomsten av konflikter förebyggas men kanske viktigare – elevens självbild.

6. Slutdiskussion

I denna studie har jag genom semistrukturerade intervjuer undersökt hur fem professionella förhåller sig till hur barndomsmobbing får konsekvenser för psykisk ohälsa i vuxenlivet, och hur dessa förhållningsätt reflekteras i deras arbetspraktik. Deras upplevelse och erfarenheter har varit väsentlig för arbetets syfte, framför allt för att ge ljus åt forskning som undersöker samband mellan barndomsmobbing och psykisk ohälsa i vuxenlivet. Samtliga respondenter hade uppfattningen att psykisk ohälsa är en tydlig konsekvens av mobbing. För de respondenter som arbetade med vuxna kunde flertal fall bekräfta att barndomsmobbingens påverkan i senare skede av livet. Som teoretiskt ramverk för studien användes olika perspektiv på varför mobbing uppstår hur det kan bemötas, vilket kan sammanfattas i individualpsykologiska, interaktionistiska och gruppdynamiska perspektiv. Studien, som förvisso bygger på ett litet urval, visade att alla dessa tre perspektiv finns representerade, men att de individualpsykologiska förklaringsmodellerna var vanligare i psykiatrin, medan de

interaktionistiska och gruppdynamiska perspektiven dominerade hos skolkuratorer. Detta speglades också i hur respondenterna beskrev att de arbetade mot mobbing, där betoningen kunde skifta mellan individriktade behandlingsmetoder och grupporienterade antimobbingprogram.

Denna studie syftade även till att undersöka vilka dilemman som kan uppstå bland de professionella som på ett eller annat sätt arbetar med personer som drabbats av mobbing. Ett dilemma som kunde uppstå var svårigheten i att definiera vem som är offer och vem som är förövare i vissa särskilda situationer. Flertal respondenter delade även en oro och osäkerhet i vilka arbetsmetoder som skulle användas i fall som berör specifikt mobbningen, vare sig det gällde i förebyggande eller behandlande syfte.

Även om skolpersonalen och psykologer utgår från två skilda vetenskapliga perspektiv går det att finna samma problembild – att det saknas tillräckligt med evidensbaserade arbetsmetoder i själva arbetet med det barn som har blivit mobbad eller utsätter andra för mobbing. Det finns forskning som tyder på samband mellan att ingå eller utsättas för mobbing och psykisk ohälsa i äldre ålder (Wolke & Leraya, 2015). Trots det saknas ett genomgående arbete med den som har utsatts för upprepade kränkningar under tiden det sker. I fallet med psykoterapeutens två patienter kan man tydligt se den långvariga skada som skedde när den vuxne mobbades i skolan i ung ålder och saknade det vuxna stöd för att bearbeta sina känslor och självbild. Det var först efter att det dåliga självförtroendet lett henne till ett skadligt förhållande och senare svåra psykiska besvär som hon slutade upp med att få den behandling som hade gett bäst resultat när hon var ung. Man kan utifrån hennes fall diskutera de dilemman professionella ställs inför. Varför lade ingen märke till hennes mående? Var det bristen på tid från lärarnas håll? Var det patientens egna ovilja att knyta till vuxna när kränkningen även oavsiktligt skett från lärarens håll? Eller är frågorna kanske irrelevanta när en effektiv metod saknas för att hjälpa henne och alla barn som befinner sig i samma situation?

Det ligger ett brett forskningsfält som kan inrymma många aspekter av mobbing och dess påverkan på individen. Respondenterna upplever i olika grader en osäkerhet i hur man tacklas problemet med mobbing. Till viss del grundar det sig i bristande forskning men det dyker även upp ett tema när de professionella i skolan pratar om sina erfarenheter – en kamp mellan att vilja och känna sig otillräcklig. Skolkuratorerna önskar mer tid att skapa sociala relationer

både för sig själva och pedagogerna. Samtidigt som direktiv når personal att motarbeta kränkningar och mobbning framkommer det att direktiven i själva verket kan motverka sitt syfte. Pedagogens administrativa uppdrag stjälar tid från skapandet av relationer som i sin tur kan öka pedagogens uppfattning om vad eller vilka av arbetsmetoderna som bäst kan tillämpas i sitt sammanhang. Därtill finns också en känsla av otillräcklighet i sina kunskaper för att bemöta problemen som uppstår. Samtliga respondenterna tror sig se sambandet mellan mobbning i ung ålder och psykisk ohälsa i vuxenlivet. Respondenter som arbetar med vuxna har erfarenheter med klienter som upplevt mobbning och nämnt det under behandlingar. Ett antal andra respondenter förutser hur barnen de arbetar med kan utveckla den psykiska ohälsan om mobbningen fortgår.

Denna studie undersökta fem professionellas förhållningssätt till frågeställningarna. Det kräver kompletterande forskning för att ge ett bredare ljus i frågan om hur mobbning påverkar och hur den kan stoppas på ett effektivt sätt.

7. Källförteckning

Alexius, K. (2019). Strategier mot kränkningar i skolan? En kvalitativ undersökning av ärenden vid Skolinspektionen. *Nordisk Socialrättslig Tidskrift 19-20-2019*

Alvehus, J. (2019). *Skriva uppsats med kvalitativ metod: en handbok* (Upplaga 2.). Stockholm: Liber AB

Brinkkjær, U., Høyen, M. & Jakobsson, J. (2020). *Vetenskapsteori för lärarstudenter* (Andra upplagan). Lund: Studentlitteratur AB

Boulton, MJ & Smith, PK. 1994. Bully/victim problems in middle-school children: stability, self-perceived competence, peer perceptions and peer acceptance. *Br J Dev Psychol* 12:315–329

Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2013). *Research Methods in Education*. (7th ed.). Taylor and Francis

Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2016). *Research Methods in Education*. (8th ed.). Taylor and Francis

Christoffersen, L., Johannessen, A., & Andersson, S. (2015). *Forskningsmetoder för lärarstudenter* (1. uppl.). Lund: Studentlitteratur AB

Fahlén, Åsa., Sandström, Simon. (2017). Över 50 000 skolbarn mobbas varje dag. *Aftonbladet*. [Över 50 000 skolbarn mobbas – varje dag \(aftonbladet.se\)](https://www.aftonbladet.se)

Fontänhuset. (Senast uppdaterad 2020). www.fontanhuset.com (Hämtad 2021-10-01)

Folkhälsomyndigheten. (Senast ändrat 2022-03-03). *Statistik psykisk hälsa*.

Friends. (Senast uppdaterad 2018). *Mobbning*. <http://www.friends.se/om-mobbning/mobbning> (Hämtad 2021-11-04)

Frånberg, G. (2011). *Mobbning – en social konstruktion?* Lund: Studentlitteratur AB

Heinemann, Peter Paul (1969) “Apartheid”, *Liberal debatt nr 2, s. 3–14*
Vetenskapsrådet (2002).

Hoiby, H. (2004). *Mobbning kan stoppas*. Stockholm: Sveriges Utbildningsradio AB

Hoiby m.fl. (2007). *Tillsammans mot mobbning - klassmöte en grund för trivsel*. Stockholm: Liber AB

- Foody & Samara (2018). Considering Mindfulness Techniques in School-based Anti-bullying Programmes. *Journal of New Approaches in Educational Research Vol 7, No 1 2018*.
- Kolfjord, I. (2011). En skolas implementering av kamratmedling. *Educare - Vetenskapliga skrifter, no 2, p. 77-97*
- Larsson, E. (2000). *Mobbad? Det har vi inte märkt!* Stockholm: Liber AB
- Marshall, M. L. (2012). *Teachers' perceived barriers to effective bullying intervention* (Doctoral dissertation). Atlanta: Georgia State University.
- Olweus, D. (1973). *Hackkycklingar och översittare. Forskning om skolmobbning*. Stockholm: Almqvist & Wiksell
- Skolverket. (2011). *Utvärdering av metoder mot mobbning (Rapport 353)*.
<https://www.skolverket.se/getFile?file=2498>
- Skolverket. (2002). *Skolan - en arena för mobbning – en forskningsöversikt och diskussion kring mobbning i skolan*.
<https://www.skolverket.se/download/18.6bfaca41169863e6a654879/1553957781283/pdf1028.pdf>
- Skolverket. (2009). *På tal om mobbning – och det som görs* . <https://www.lionsquest.org/wp-content/uploads/2020/11/SwedishGovernmentBullyingProgramsInvestigation.pdf>
- Van Verseveld, M. D., Fekkes, M., Fekkink, R. G., & Oostdam, R. J. (2021). Teachers' experiences with difficult bullying situations in the school: An explorative study. *The Journal of Early Adolescence, 41*(1), 43-69.
- Vaillancourt, T., McDougall, P., Hymel, S., & Sunderani, S. (2010). Respect or fear? The relationship between power and bullying behavior. In S. R. Jimerson, S. M. Swearer, & D. L. Espelage (Eds.), *Handbook of bullying in schools: An international perspective* (pp. 211–222). Routledge/Taylor & Francis Group.
- Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet
- WHO (2001). *The World Health Report: 2001: Mental health: new understanding, new hope*. Geneva: World Health Organization.
- Wolke, Dieter & Lereya, S.T. Long-term effect of bullying. *Arch Dis Child 2015 100*: 879-885

BILAGA 1

Intervjufrågor

Själva arbetet och yrkesrollen

- Berätta om organisationen du jobbar för och hur ni arbetar. Hur kommer du i kontakt med personer som har erfarenhet av mobbning?
- Hur sker kontakten oftast - digitalt eller fysiskt? Vill barnen ofta vara anonyma vid kontakt med er? Har ni en behandlande roll med personerna ni kommer i kontakt med i ert arbete?
- Hur viktig är din arbetsroll i arbetet mot mobbning?
- Vem eller vilka samarbetar du med?

Barndoms mobbning och psykisk hälsa i vuxenlivet

- Får du någonsin bevittna hur mobbning under barndomen påverkar vuxenlivet?
- Hur tänker du att erfarenheter av mobbning i barndomen påverkar den psykiska hälsan i vuxenlivet?
- Kan man vara mobbad om barn och må bra som vuxen? Vad beror det på?
- Hur kan det visa sig i en vuxen som har drabbats av mobbning i ung ålder? Vilka psykiska problem kan det leda till?
- Är vuxna som har drabbats av mobbning ofta medvetna om kopplingen mellan deras psykiska ohälsa och mobbning?
- Spelar det någon roll vem som mobbar ett barn i hur det sedan påverkar dem? Skiljer det sig om det är familjemedlemmar eller vänner?
- Är nätmobbning vanligare än övrig mobbning numera?

Nuvarande och framtida stöd

- Vilka är de viktigaste faktorerna för att mobbningen inte ska leda till eller minska psykisk ohälsa?
- Finns det tillräckligt med stöd idag för att motverka att barndoms mobbning skapar psykisk ohälsa i vuxenlivet?
- Vilket stöd/behandlingsformer finns förutom det du som jobbar med?
- Vilka behandlingsformer/insatser, använder ni för att motverka mobbning?
- Vad behöver vi som samhälle bli bättre på för att hjälpa de här personerna? Vilka insatser behövs?
- Vilka behandlingsmetoder/terapiformer använder ni? (Om ni är en behandlande organisation)

Dilemman och utmaningar

- Har det hänt att behandlaren hamnar i kläm mellan professionalitet och samvete?
- Händer det att barn vänder sig till er för stöd men vägrar gå vidare med hjälp av olika anledningar? Vad gör man i sådana situationer?
- Hur hanterar man anonyma barn som tar kontakt med er - finns det något sätt att nå ut till dem vid allvarligare utmaningar?